

Pārresoru koordinācijas centrs

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520, tālr. 67082811, fakss 67082996, e-pasts pkc@pkc.mk.gov.lv, www.pkc.gov.lv

SASKAŅOTS

Valsts kapitāla daļu un valsts kapitālsabiedrību
pārvaldības koordinācijas institūcijas padomes
2016.gada 30.marta sēdē (prot. Nr.2 4.§)

APSTIPRINĀTS
Pārresoru koordinācijas centra
vadītājs P. Vilks

2016. gada 30. martā
Nr. 1.2-23/2/1

Valsts līdzdalības vispārējo stratēģisko mērķu noteikšanas vadlīnijas

Izdotas saskaņā ar
Publiskas personas kapitāla daļu un
kapitālsabiedrību pārvaldības likuma
25.panta piekto daļu

Rīga

I. Vispārīgie jautājumi

1. Valsts līdzdalības vispārējo stratēģisko mērķu noteikšanas vadlīnijās (turpmāk – vadlīnijas) ietverts izvērtēšanas un lēmumu pieņemšanas process attiecībā uz valsts (turpmāk – publiska persona) līdzdalību kapitālsabiedrībās. Attiecībā uz atvasināto publisko personu kapitālsabiedrībām un publiski privātajām kapitālsabiedrībām vadlīnijām ir ieteikuma raksturs.

2. Vadlīniju mērķis ir sniegt publiskām personām ieteikumus, kā noteikt vispārējos stratēģiskos mērķus kapitālsabiedrībām, kā arī pārvērtēt jau esošos izvirzītos vispārējos stratēģiskos mērķus. Vadlīnijas sniedz ieskatu publiskas personas līdzdalībai kapitālsabiedrībās, kā arī nosaka, kā pamatot publiskas personas līdzdalības nepieciešamību jau esošajās kapitālsabiedrībās vai dibināt jaunas kapitālsabiedrības.

3. Kapitālsabiedrību dibināšanu un izaugsmi pamatā ietekmējuši vēsturiski faktori, publiskas personas iesaistei komercdarbībā ir nepieciešams pamatojums, kas balstīts tiesību aktos un politikas plānošanas dokumentos.

4. Latvijas sabiedrība ir ieinteresēta efektīvā un paredzamā valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību un tām piederošo kapitāla daļu pārvaldībā un attīstībā. Sabiedrībai ir jāgūst maksimāls labums no tai piederošajiem aktīviem un to izmantošanai jābūt saskanīgai ar valsts noteiktajiem mērķiem.

5. Latvijas mērķis ir kļūt par pilntiesīgu Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) dalībvalsti, nodrošinot labu korporatīvo pārvaldību un sekmējot augstu Latvijas starptautisko konkurētspēju. Sarunās ar ESAO par Latvijas pievienošanos organizācijai ir aktualizēts jautājums par publiskas personas līdzdalību kapitālsabiedrībās un korporatīvās pārvaldības labo praksi. ESAO uzver, ka valsts līdzdalībai kapitālsabiedrībās ir jābūt pamatotai, lai sabiedrība kopumā no tās gūtu iespējami lielāku labumu.

6. Sabalansējot ilgtspējīgas attīstības stratēģiskās dimensijas, kas izpaužas kā līdzsvars starp ekonomiskajiem, sociālajiem un vides mērķiem, valsts (turpmāk – publiska persona) īsteno atbildīgu komercdarbību, kas atbilst sabiedrības pieprasījumam.

7. Vadlīnijas palīdz izvērtēt publiskas personas līdzdalību kapitālsabiedrībās un analizē faktoros, kas nosaka turpmāku publiskas personas līdzdalības kapitālsabiedrībā nepieciešamību.

8. Lai publiska persona varētu noteikt kapitālsabiedrībai atbilstošus vispārējos stratēģiskos mērķus, tiek sniegti ieteikumi, kā arī minēti attiecīgi piemēri.

9. Sākot ar 2015. gada 1. jūniju, kapitālsabiedrību un valsts kapitāla daļu pārvaldības koordinācijas institūcijas uzdevumus pilda Pārresoru koordinācijas centrs, kas saskaņā ar Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 22. panta otrās daļas 2. punktu izstrādā kapitālsabiedrību un kapitāla daļu efektīvas pārvaldības vadlīnijas.

10. Saskaņā ar Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 1. panta pirmās daļas astoņpadsmito punktu vispārējie stratēģiskie mērķi ir publiskas personas

augstākās lēmējinstītūcijas (Ministru kabinets, pašvaldības dome vai atbilstoši likumam institūcija, kas regulē attiecīgās atvasinātās publiskās personas darbību) noteikti kapitālsabiedrības mērķi, kurus publiska persona vēlas sasniegt ar līdzdalību kapitālsabiedrībā un kuri izriet no tiesību aktiem un politikas plānošanas dokumentiem.

11. Vadlīnijas izstrādātas, balstoties uz šādiem tiesību aktiem, attīstības plānošanas dokumentiem, kā arī nevalstisko organizāciju un starptautisko institūciju labās prakses ieteikumiem:

11.1. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Latvija2030), Saeimas 2010.gada 10.jūnija paziņojums par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam apstiprināšanu;

11.2. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam (NAP2020), Saeimas 2012.gada 20.decembra paziņojums par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014.–2020.gadam;

11.3. Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums;

11.4. Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija (2012), Ministru kabineta 2012.gada 4.jūnija rīkojums Nr.246 "Par Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepciju";

11.5. Baltijas Korporatīvās pārvaldības institūta vadlīnijas valsts uzņēmumu pārvaldībai (2010);

11.6. ESAO vadlīnijas valsts kapitālsabiedrību pārvaldībai (2015).

12. Publiskas personas līdzdalību kapitālsabiedrībās regulē Valsts pārvaldes iekārtas likuma 88. pants. Ne retāk kā reizi piecos gados izvērtējot valsts kapitālsabiedrības pastāvēšanas pamatojumu (izņemot "Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma" 7.panta 1.daļā noteiktos gadījumus) un secinot, ka tās darbība nav saistīta ar valstij nozīmīgu vispārējo stratēģisku mērķu sasniegšanu un nepastāv Valsts pārvaldes iekārtas likuma 88. pantā minētie priekšnosacījumi līdzdalībai kapitālsabiedrībā, Ministru kabinets ir tiesīgs pieņemt lēmumu par valsts līdzdalības izbeigšanu kapitālsabiedrībā.

13. Vispārējo stratēģisko mērķu izstrādes vadlīnijas ir vienas no publiskas personas kapitālsabiedrību (turpmāk – kapitālsabiedrības) un kapitāla daļu efektīvas pārvaldības vadlīnijām.

II. Publiskas personas līdzdalība komercdarbībā un tās loma valsts attīstībā

14. Publisku personu līdzdalībai kapitālsabiedrībās ir īpaša loma, sekmējot valsts attīstību un stiprinot kopējo ekonomiku. Kapitālsabiedrībām jānodrošina ne tikai augstas kvalitātes un konkurētspējīgu preču pārdošana vai pakalpojumu sniegšana, bet arī vispārēja ekonomikas stiprināšana un sabiedrības izaugsme.

15. Vispārējiem stratēģiskiem mērķiem kapitālsabiedrībās pamatā jāatbilst ESAO vadlīniju pamatojumam (atbilstība ESAO vadlīnijām), ka valsts augstākais mērķis, esot dalībniekam kapitālsabiedrībā, ir sniegt maksimālu labumu sabiedrībai, nodrošinot efektīvu resursu sadali tajā tirgus segmentā, kur to nevar vai nespēj veikt privātais sektors.

16. Nosakot vispārējos stratēģiskos mērķus kapitālsabiedrībās, jāņem vērā valsts izvirzītie mērķi un prioritātes LV2030 (atbilstība Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģijai), kurā noteiktie pamatmērķi ietver:

- 16.1. kultūras kapitāla saglabāšanu un attīstīšanu;
- 16.2. izglītības sistēmas attīstību;
- 16.3. inovāciju un eksportspējas stiprināšanu;
- 16.4. enerģētiskās neatkarības nodrošināšanu;
- 16.5. dabas kapitāla saglabāšanu, palielināšanu un ilgtspējīgu izmantošanu;
- 16.6. līdzvērtīgu dzīves apstākļu nodrošināšanu visiem iedzīvotājiem,
- 16.7. efektīvu publisko pārvaldību.

17. Nosakot vispārējos stratēģiskos mērķus kapitālsabiedrībās, jāņem vērā valsts izvirzītie mērķi un prioritātes NAP2020 (atbilstība Latvijas vidēja termiņa attīstības plānam), kur par virsmērķi ir izvirzīts ekonomikas izrāviens un trīs prioritātes tā sasniegšanai – cilvēka drošumpēja, tautsaimniecības izaugsme un izaugsmi atbalstošas teritorijas.

18. Svarīga ir atsauce uz tiesību aktiem un nozares pamatnostādņem (atbilstība nozares pamatnostādņem un valsts tiesību aktiem). Kopumā Latvijas valsts stratēģiskie mērķi balstīti ilgtspējīgas attīstības idejā par vides, sabiedrības un ekonomikas izaugsmes līdzsvaru. Šim līdzsvaram jāatspoguļojas katras kapitālsabiedrības vispārējos stratēģiskajos mērķos, kuros var ietvert arī attiecīgos nozares politikas sasniedzamos mērķus saskaņā ar nozares pamatnostādņem.

19. Nosakot vispārējos stratēģiskos mērķus kapitālsabiedrībās, jānoskaidro šādi jautājumi:

- 19.1. vai pakalpojums vai prece ir objektīvi nepieciešama sabiedrības grupām (atbilstība sabiedrības vajadzībām);
- 19.2. vai pakalpojums vai prece tiek nodrošināts sociāli atbildīgā veidā, ievērojot patērētāju interešu un tiesību aizsardzību, nodrošinot sabiedrisko kārtību un drošību;
- 19.3. vai pakalpojumam vai precei ir būtiska ietekme uz personas ikdienu un dzīves kvalitāti;
- 19.4. vai tā nav luksusa prece vai pakalpojums.

20. Sabiedrības vajadzību konstatēšanas veidi:

- 20.1. nevalstisko organizāciju ar plašu pārstāvību un nevalstisko organizāciju apvienību (asociāciju) aktivitātes un sabiedrības līdzdarbība pasākumu ietvaros;
- 20.2. sabiedriskā doma (piemēram, "Mana balss", socioloģisko pētījumu secinājumi u. tml.);
- 20.3. publiskas personas veikto pētījumu secinājumi politikas plānošanas un īstenošanas ietvaros;
- 20.4. normatīvajos aktos privātpersonām uzliktie pienākumi vai garantētās tiesības.

21. Publiskas personas līdzdalības nodibināšanas, saglabāšanas vai izbeigšanas pamatojuma izpētes ietvaros jāveic arī vispārēja Latvijas un starptautisko tiesību aktu analīze, it īpaši, konstitucionālo normu analīze, lai secinātu, vai attiecīgo preču vai pakalpojumu sniegšanas nodrošināšana ietilpst valsts pienākumos.

III. Kapitālsabiedrību iedalījums atbilstoši to vispārējiem stratēģiskiem mērķiem

22. Kapitālsabiedrības atbilstoši to vispārējiem stratēģiskiem mērķiem ir:

22.1. komerciālās kapitālsabiedrības;

22.2. daļēji komerciālās kapitālsabiedrības;

22.3. kapitālsabiedrības, kas veic īpašus uzdevumus.

23. Komerciālas kapitālsabiedrības ir tās kapitālsabiedrības, kas nesaņem budžeta finansējumu, darbojas tirgus apstākļos, pārdod preces un sniedz pakalpojumus nozarē vai tirgū, kurā darbojas arī privātā sektora komersanti. Komerciālām kapitālsabiedrībām vispārējo stratēģisko mērķu izstrādes procesā būtu jāiekļauj, piemēram, šādi nosacījumi – starptautiskā konkurētspēja un izaugsme, vispārējā nozares attīstība, līdzsvars starp kapitālsabiedrības ietekmi uz vidi un ekonomiku, sabiedriskais labums, ko tā sniedz, un labas pārvaldības principi, kā arī jāiekļauj apsvērumi par to, kāda ir paredzamā tirgus attīstība nākotnē.

24. Daļēji komerciālas kapitālsabiedrības ir tās kapitālsabiedrības, kas saņem budžeta finansējumu, pilda tiesību aktos noteikto pakalpojumu sniegšanas funkciju, darbojas ierobežotas konkurences apstākļos vai brīvā tirgus konkurences apstākļos un citādi atšķiras no privātā sektora komersantiem. Daļēji komerciālām kapitālsabiedrībām vispārējo stratēģisko mērķu izstrādes procesā jāiekļauj, piemēram, šādi nosacījumi – valsts noteiktās prioritātes un mērķi attiecīgajā nozarē, līdzsvars starp kapitālsabiedrības ietekmi uz vidi un ekonomiku un sabiedrisko labumu, labas pārvaldības principi, kā arī pēc iespējas jāizvērtē kapitālsabiedrības starptautiskās konkurētspējas un peļņas gūšanas iespējas un jāizvērtē attiecīgā tirgus nepilnības, kā arī jāiekļauj apsvērumi par to, kādēļ privātais sektors nespēj nodrošināt attiecīgo mērķu sasniegšanu.

25. Kapitālsabiedrības ar īpašiem uzdevumiem ir tādas kapitālsabiedrības, kas neietilpst iepriekš minētajās grupās un sniedz sabiedrībai nepieciešamus pakalpojumus, kuri ir stratēģiski svarīgi un kuri nav pieejami tirgū, kā arī nodrošina līdzsvaru starp kapitālsabiedrības ietekmi uz vidi un ekonomiku un sabiedrisko labumu, ko tā sniedz.

IV. Publiskas personas līdzdalība kapitālsabiedrībā

26. Valsts pārvaldes iekārtas likumā ir ietverts princips, ka publiskas personas komercdarbība līdzās citiem privāto tiesību subjektiem (piemēram, komersantiem) ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumā, ja tā tiek pamatota ar sabiedrības interesēm un kapitālsabiedrības izveide vai līdzdalības iegūšana jau esošā kapitālsabiedrībā ir efektīvākais risinājums attiecīgo sabiedrības interešu nodrošināšanai.

27. Ievērojot Valsts pārvaldes iekārtas likuma 88. pantā noteikto, publiska persona var dibināt kapitālsabiedrību vai iegūt līdzdalību jau esošā kapitālsabiedrībā, ja izpildās vismaz viens no likuma 88.pantā minētajiem nosacījumiem (šo vadlīniju 28., 31. un 33.punkts).

28. Tiek novērsta tirgus nepilnība – situācija, kad tirgus nav spējīgs nodrošināt sabiedrības interešu īstenošanu attiecīgajā jomā. Pastāv pieprasījums pēc noteiktiem pakalpojumiem un precēm. Attiecīgajā pakalpojumu un preču tirgū (nozarē) darbojas komersanti, taču tie nesniedz konkrētos pakalpojumus un preces vai arī to kvalitāte neatbilst prasībām, vai ir apgrūtināta to saņemšana (ekonomiski nepieejams, nepietiekams ģeogrāfiskais pārklājums, attiecīgās nozares pakalpojumu sniedzēji nepiedāvā konkrēto pakalpojumu vispār u. tml.). Privāto komersantu darbība attiecīgajā tirgū (nozarē) ir atļauta, tomēr tā ir apgrūtināta ar pārmērīgu komercdarbības risku.

29. Publiska persona sadarbībā ar komersantus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām un kompetentajām institūcijām konkurences aizsardzības jomā veic tirgus izpēti, lai konstatētu, vai patiešām pastāv tirgus nepilnība, kādi ir iemesli, kuru dēļ privātie komersanti nepiedāvā attiecīgos pakalpojumus vai preces, vai nespēj nodrošināt sabiedrisko kārtību un drošību, sniedzot maksimālu labumu sabiedrībai. Šajā stadijā publiska persona izskata iespējas veikt komercdarbību veicinošus atbalsta pasākumus, uzlabojumus infrastruktūrā, administratīvo procedūru vienkāršošanu un izmaksu samazināšanu, kā arī ieviest mehānismus pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai (standarti, funkcionāli atbilstīgu institūciju izveidošana, lai uzraudzītu pakalpojumu un preču kvalitātes atbilstību standartiem, u. tml.)

30. Ja izvērtējumā tiek secināts, ka minētie pasākumi nav efektīvi un pastāv augsta varbūtība, ka tie nespēs novērst tirgus nepilnības, tad tiek vērtēta iespēja izveidot kapitālsabiedrību vai iegūt līdzdalību jau esošajā kapitālsabiedrībā, kā arī iespēja – dot papildus uzdevumu jau pastāvošai publiskai kapitālsabiedrībai. Atbilstoši normatīvo aktu regulējumam publiska persona sabiedrības interešu nodrošināšanai var izveidot iestādi, publisko aģentūru vai darboties privāttiesību jomā kā komersants, izveidojot kapitālsabiedrību vai iegūstot līdzdalību kapitālsabiedrībā (skatīt arī vadlīniju 6. punktu). Katram no šiem risinājumiem ir savas priekšrocības un trūkumi, kuri jāizvērtē katrā konkrētā gadījumā, īpaši ievērojot lietderīguma un tiesiskuma principu.

31. Publiskas personas kapitālsabiedrības vai publisku personu kontrolētas kapitālsabiedrības darbības rezultātā tiek radītas preces vai pakalpojumi, kas ir stratēģiski svarīgi valsts vai pašvaldības administratīvās teritorijas attīstībai vai valsts drošībai.

32. Valsts vai pašvaldība ir tiesīga noteikt, kuram pakalpojumam vai precei ir piešķirams statuss "stratēģiski svarīgs". Jēdziens "stratēģiski svarīgs" ir saturiski mainīgs un galvenokārt izriet no ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentos noteiktajiem mērķiem, kā arī normatīvajiem aktiem, it sevišķi, ar Satversmē nostiprinātajiem valsts pastāvēšanas pamatiem, personas pamattiesībām un valsts pienākumiem. Mainoties apstākļiem, statuss "stratēģiski svarīgs" katrā konkrētajā gadījumā ir pārskatāms. Jāizvērtē arī potenciālie riski attiecībā uz pakalpojuma turpmāku pastāvēšanu komerciālā vidē, piemēram, ietekmes uz konkurenci izvērtējums.

33. Tiek pārvaldīti tādi īpašumi, kas ir stratēģiski svarīgi valsts vai pašvaldības administratīvās teritorijas attīstībai vai valsts drošībai, piemēram, sabiedriski nozīmīgi nekustamie īpašumi, tādi īpašumi, kuri uzskatāmi par valsts ierobežoto resursu. Pie šādiem īpašumiem pieskaitāmi infrastruktūras objekti, piemēram, inženiertehniskās būves, telekomunikācijas,

ģeogrāfiskās vietas (dabas parki un rezervāti, dabas resursi (meži, ūdenstilpes) u. tml.). Informācija par valsts drošībai stratēģiski svarīgiem objektiem un to noteikšanas kritērijiem var būt ierobežotas pieejamības informācija.

34. Vērtējot katru līdzdalības priekšnosacījumu, publiska persona vienlaikus izvērtē (izņemot Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma" 7.panta pirmajā daļā noteiktajā gadījumā) visus iespējamus alternatīvos mehānismus, ar kuriem varētu sasniegt analogus rezultātus, neveicot komercdarbību, kā arī izvērtē iespējamo risinājumu lietderību, ekonomiskos un sociālos ieguvumus, ietekmi uz konkurences veicināšanu utt. Ja tiek konstatēts, ka efektīvākais risinājums ir kapitālsabiedrības izveide, publiska persona definē jaunveidojamās kapitālsabiedrības vispārējos stratēģiskos mērķus vai izvērtē jau esošas kapitālsabiedrības vispārējo stratēģisko mērķu atbilstību publiskās personas komercdarbības mērķiem.

35. Risinot iepriekšējā punktā minētos jautājumus, kapitālsabiedrībām vajadzētu sekot korporatīvās pārvaldības labās prakses principiem, kas ietverti ESAO vadlīnijās, jo, sniedzot nepieciešamos pakalpojumus sabiedrībai, svarīgs ir veids, kā šie pakalpojumi tiek nodrošināti. ESAO valstīs kā darbības pamatojums tiek minēti šādi apstākļi:

35.1. sabiedriski nozīmīgu preču vai pakalpojumu piegāde, ja valsts līdzdalība tiek uzskatīta par efektīvāku vai uzticamāku nekā līgumu slēgšana ar privātajiem uzņēmējiem;

35.2. dabiskā monopola darbība, kur tirgus regulējums tiek uzskatīts par neiespējamu vai neefektīvu;

35.3. atbalsts plašāku ekonomisko un stratēģisko mērķu valsts interesēm, piemēram, atbalstot atsevišķus sektorus vai iesaistoties sistēmiskas nozīmes kapitālsabiedrībās.

36. Kapitālsabiedrībām jāveicina atbilstošās nozares attīstība, kā arī attiecīgo produktu un pakalpojumu attīstība, tā mazinot tirgus nepilnības un panākot piedāvājuma veidošanos un konkurenci tirgos.

V. Publiskas personas līdzdalības veids kapitālsabiedrībā

37. Lai noteiktu publiskas personas līdzdalības veidu kapitālsabiedrībā un izvērtētu tā atbilstību, jānoskaidro, kas ir kapitālsabiedrības darbība pēc savas būtības:

37.1. vai tā ir kapitālsabiedrības statusam atbilstoša komercdarbība (tiek sniegts pakalpojums vai pārdots konkrēts produkts(-i); pakalpojuma iegāde ir/nav obligāta; patērētājiem ir/nav iespējama pakalpojuma sniedzēja izvēle, līdzvērtīgus pakalpojumus sniedz vai produktus ražo vai varētu būt ieinteresēti to darīt privātā sektora komersanti). Ja atbilde ir pozitīva, turpmāk vērtējama valsts līdzdalības nepieciešamība kapitālsabiedrībā;

37.2. vai kapitālsabiedrības darbība pēc būtības ir valsts aģentūras darbība (tiek īstenoti projekti publisko tiesību jomā; tiek sniegti maksas pakalpojumi, pildot pārvaldes uzdevumus; tiek veiktas nozari regulējošas funkcijas). Ja atbilde ir pozitīva, kapitālsabiedrība pārveidojama par valsts aģentūru;

37.3. vai kapitālsabiedrības darbība pēc būtības ir valsts iestādes darbība (tiek administrēti valsts budžeta vai Eiropas Savienības fondu līdzekļi; īstenoti projekti publisko tiesību jomā; tiek

veiktas nozari regulējošas funkcijas, administrētas valsts nodevas). Ja atbilde ir pozitīva, kapitālsabiedrība pārveidojama par valsts iestādi;

37.4. vai kapitālsabiedrības darbība pēc būtības ir atsevišķu publiskās pārvaldes uzdevumu izpildes īstenošana. Ja atbilde ir pozitīva, kapitālsabiedrības īstenotie uzdevumi publiskās pārvaldes uzdevumu izpildes jomā var tikt deleģēti iestādei vai kapitālsabiedrība var tikt pārveidota, piemēram, par publisko tiesību juridisko personu (nodibinājumu), ja efektīvākais veids kā nodrošināt izvirzītā mērķa sasniegšanu ir publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas nodalīšana, kura tiek pārvaldīta saimnieciskās darbības veidā un kurai nav peļņas gūšanas rakstura;

37.5. vai kapitālsabiedrības darbība pilnībā vai daļēji pēc būtības ir nevis komercdarbība, bet gan sabiedrības interešu īstenošana. Ja atbilde ir pozitīva, kapitālsabiedrības īstenotie uzdevumi sabiedrības interešu jomā var tikt deleģēti privātpersonai (saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu), bet, ja privātpersona nespēj to nodrošināt, valsts līdzdalība kapitālsabiedrībā ir nepieciešama.

38. Ja kapitālsabiedrības darbība ir uzskatāma par komercdarbību, kas tiek veikta tirgus nepilnību novēršanai, nepieciešams izvērtēt, vai valsts līdzdalība kapitālsabiedrībā ir no sabiedrības interešu viedokļa labākais un ekonomiski efektīvākais risinājums. Valsts līdzdalība kapitālsabiedrībā būtu attaisnojama, ja tirgus nepilnības nav iespējams efektīvi novērst citā administratīvā vai atbalsta sniegšanas veidā un valsts līdzdalība kapitālsabiedrībā ir samērīgs sabiedrības labklājības uzlabošanas veids.

39. Ir iespējami šādi alternatīvie risinājumi valsts līdzdalībai kapitālsabiedrībā:

39.1. netiešā valsts sagāde – privātā sektora nolīgšana sagādes veikšanai, t. i., ja valsts var norādīt vajadzīgās preces apjomu un kvalitātes standartu, tad tā var izmantot kopējos nodokļu ieņēmumus, lai maksātu privātam komersantam par preču sagādi;

39.2. izmaiņas nodokļu un nodevu sistēmā;

39.3. subsīdiju piešķiršana precēm, kurām ir pozitīva ārējā ietekme;

39.4. tirgus regulēšana un kontrole, izmantojot licences un sertifikātus;

39.5. cenu un tarifu regulēšana.

40. Ne retāk kā reizi piecos gados (izņemot "Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma" 7.panta 1.daļā noteiktos gadījumus) jāveic kapitālsabiedrības darbības izvērtējums, lai noteiktu, vai darbības pamatojums atbilst faktoriem, kas nosaka kapitālsabiedrības pastāvēšanas nepieciešamību.

VI. Šķietami pretrunīgu mērķu savietošana komercdarbībā

41. Kapitālsabiedrības vispārējie stratēģiskie mērķi jāizstrādā, ņemot vērā tās ietekmi uz ekonomiku, sabiedrību un vidi. Nereti vispārējie stratēģiskie mērķi, kas vērsti uz sabiedriskā labuma nodrošināšanu, var būt pretrunīgi kapitālsabiedrības mērķiem attiecībā uz peļņu vai vides ilgtspēju. Tāpat svarīgi nodrošināt godīgus "spēles" noteikumus privātā sektora komersantiem, sekmējot konkurences veidošanos un neierobežojot tās attīstību.

42. Kapitālsabiedrībā vispārējo stratēģisko mērķu izstrādē jābalstās uz ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnēm par vides, ekonomikas un sabiedrības integrētu attīstību (Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Latvija2030)). Ja kapitālsabiedrības centieni pēc peļņas apdraud vides standartu ievērošanu un sabiedrisko labumu, par prioritātēm nosaka sabiedrības un vides intereses.

43. Ja kapitālsabiedrībai ir pretrunīgi mērķi, svarīgi noteikt, lai tā, novēršot tirgus nepilnības, nedeformētu konkurenci saistītajos tirgos un nozarē saglabātos iespējami vienlīdzīgi noteikumi visiem komersantiem.

44. Noteiktos tirgus segmentos, kur valstij ir ar likumu noteikts vai dabiski izveidojies monopols, nozīmīga ir konkurences sekmēšana, nodrošinot godīgus "spēles" noteikumus attiecībā uz privātā sektora komersantiem.

45. Ja politikas plānošanas dokumentos rodamas pretrunas, kapitālsabiedrībai primārie ir augstākā līmeņa politikas plānošanas dokumentos (Latvija2030 un NAP2020) noteiktie mērķi un prioritātes.

Pielikums
Valsts līdzdalības vispārējo stratēģisko mērķu
noteikšanas vadlīnijām

Valsts līdzdalības vispārējo stratēģisko mērķu noteikšanas piemēri un to analīze

1. Tiesību akti

Valstij svarīgās nozares un objektus, ir iespējams noteikt saskaņā arī ar normatīvajiem aktiem, kuros atspoguļojas sabiedrības griba.

Valstij saistošajos augstākā ranga tiesību aktos ir ietverti principi, no kuriem atvasināmi valsts pienākumi pret indivīdu. Piemēram, Satversmes 115. pants nosaka, ka "valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu".

Piemēram, Enerģētikas likuma 20.¹ pants nosaka, ka "Kā valstiski svarīgs tautsaimniecības objekts akciju sabiedrība "Latvenergo" nav privatizējama; visas akciju sabiedrības "Latvenergo" akcijas ir valsts īpašums, un tās nav privatizējamas vai atsavināmas".

Meža likuma 4. panta otrā daļa paredz, ka attiecīgās meža zemes apsaimniekošanu un aizsardzību veic akciju sabiedrība "Latvijas valsts meži", kas nodibināta valsts meža īpašuma pārvaldīšanai un apsaimniekošanai; akciju sabiedrību "Latvijas valsts meži" un šīs sabiedrības akcijas nedrīkst privatizēt vai atsavināt. Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 17. pants nosaka rīcību ar tautsaimniecībai svarīgiem objektiem, un tā pirmā daļa paredz, ka valsts akciju sabiedrību "Latvenergo", valsts akciju sabiedrību "Latvijas pasta", valsts akciju sabiedrību "Starptautiskā lidosta "Rīga"", valsts akciju sabiedrību "Latvijas dzelzceļš", valsts akciju sabiedrību "Latvijas gaisa satiksme" un valsts akciju sabiedrību "Latvijas valsts meži" un šo sabiedrību akcijas nedrīkst privatizēt vai atsavināt.

Azartspēļu un izložu likuma 63.panta pirmajā daļā noteikts, ka valsts mēroga izlozes organizē valsts kapitālsabiedrība, kurā visas kapitāla daļas pieder valstij un kuras akcijas nav atsavināmas un privatizējamas, – valsts akciju sabiedrība "Latvijas Loto".

No minētā secināms, ka likuma līmenī konkrēts objekts (šajā gadījumā enerģētikas jomā un tautsaimniecībā kopumā) ir atzīts par saglabājamu valsts īpašumā, t. i., saglabājama kontrole par tā darbību. Savukārt, aplūkojot šos objektus, secināms, ka tiem piemīt kopīgas pazīmes, kas tos atšķir no mazāk svarīgiem objektiem, kuru saglabāšana valsts īpašumā nav svarīga. Kopīgās pazīmes ir šādas – to darbība skar ievērojamu sabiedrības daļu, nodrošinot pakalpojumus, kuru kvalitāte un kvantitāte ir svarīga tautsaimniecības nozaru funkcionēšanai, tie pārvalda lielus resursus un ir būtiski komerciālo pakalpojumu sniegšanai.

2. Dabiskais monopols kā tirgus nepilnība

Dabiskais monopols ir vēsturiski un loģiski radies veids, kā valsts nodrošina sabiedrībai kādu no tai nepieciešamajām precēm vai pakalpojumiem. Šāda monopola rašanās pamatojama ar lielajiem pakalpojuma vai preces sniegšanas apjomiem un izmaksām.

Publiskas personas komercdarbība monopola apstākļos ir ekonomiski pamatota, ja konkurences apstākļi nevar nodrošināt sabiedrības interešu īstenošanu un ja tās rezultātā sabiedrība konkrēto preci vai pakalpojumu saņem par zemāku cenu.

Ievērojot, ka valsts tiesības nodarboties ar komercdarbību izriet no tai sniegtā sabiedrības deleģējuma, būtiski, lai kapitālsabiedrība, darbojoties dabiskā monopola apstākļos, regulāri izvērtētu konkrētās preces vai pakalpojuma tirgu un secinātu, vai valsts, darbojoties privāto tiesību jomā, nodrošina preces vai pakalpojuma zemāko cenu.

Papildus valstij jāizvērtē, vai, nododot dabiskā monopola apkalpošanu privātpersonai un ieviešot atbilstošu normatīvo regulējumu attiecīgajā nozarē (jomā), iespējams sasniegt izvirzītos mērķus.

3. Vispārējo stratēģisko mērķu sasaiste ar valsts plānošanas dokumentiem

Lai ilustrētu kapitālsabiedrību vispārējo stratēģisko mērķu noteikšanu, šajā pielikumā apskatīts kapitālsabiedrības tīmekļvietnē publicētie vispārējie stratēģiskie mērķi.

Ceļu satiksmes drošības direkcija

Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD) vispārējais stratēģiskais darbības mērķis ir uzturēt un attīstīt kvalitatīvu un juridiski pamatotu pakalpojumu kompleksu (sistēmu) transportlīdzekļu un iekšējo ūdeņu kuģošanas līdzekļu uzskaites un transportlīdzekļu vadītāju kvalifikācijas, kā arī transportlīdzekļu tehniskās uzraudzības un kontroles jomās atbilstoši valsts un sabiedrības interesēm un kopā ar citām iesaistītājām institūcijām paaugstināt satiksmes drošības līmeni.

CSDD vispārējais stratēģiskais mērķis iekļauj vispārējo labumu sabiedrībai, ko CSDD nodrošina – paaugstinātu satiksmes drošības līmeni valstī. Kā nozīmīgi atskaites punkti tiek minētas arī valsts un sabiedrības intereses un tiesības saņemt kvalitatīvu pakalpojumu kompleksu. CSDD stratēģiskais mērķis vērtējams kā skaidrs un pamatots.

CSDD mērķu sasaiste ar politikas plānošanas dokumentiem

Politikas plānošanas dokuments	Prioritāte/mērķis	Kapitālsabiedrības mērķis
LV2030	Radīt līdzvērtīgus dzīves un darba apstākļus visiem iedzīvotājiem neatkarīgi no dzīvesvietas, sekmējot komercdarbību reģionos, attīstot kvalitatīvu transporta un komunikāciju infrastruktūru un publiskos pakalpojumus	Ceļu Satiksmes drošības direkcijas (CSDD) <i>vispārējais stratēģiskais darbības mērķis ir uzturēt un attīstīt kvalitatīvu un juridiski pamatotu pakalpojumu kompleksu (sistēmu) transportlīdzekļu un iekšējo ūdeņu kuģošanas līdzekļu uzskaites un transportlīdzekļu vadītāju kvalifikācijas, kā arī transportlīdzekļu tehniskās uzraudzības un kontroles jomās atbilstoši valsts un sabiedrības interesēm un kopā ar citām iesaistītājām institūcijām paaugstināt satiksmes drošības līmeni</i>
NAP2020	[302] 1. mērķis – mazināt ārējo nāves cēloņu riska faktoru izplatību sabiedrībā, tādā veidā sekmējot iedzīvotāju veselības saglabāšanu un uzlabošanu, kas ir pamats ilgam un produktīvam darba mūžam	
Transporta attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam	Ilgtspējīgas transporta sistēmas vīzija – augsts satiksmes drošības līmenis	